

I V A N I V A N J I
D I O K L E C I J A N

■ Laguna ■

Copyright © 2015, Ivan Ivanji
Copyright © ovog izdanja 2015, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

DIOKLECIJAN

Sadržaj

1. Čovek nov za Rim	9
2. Pogled na večno more	69
3. Podela carstva	109
4. Ratovi i putovanja	173
5. Zašto da riba poskupi?	219
6. Onaj jedan bog	261
7. Ostavka	319
<i>O autoru</i>	365

1.

ČOVEK NOV ZA RIM

Diokle

„Donesi mi sira, Glauče. Kakvog imamo?“

„Ovčijeg, generale.“

„Daj.“

Kao komandant lične garde Diokle je imao pravo da koristi zlatno posuđe sa carske trpeze. A voleo je lepe stvari. I njegov grčki rob Glauk bio je naočit momak. Natočio mu je vino iz persijskog vrča ukrašenog rubinima. Diokle je sporo žvakao sir i kroz otvor šatora gledao more, žbunje, sive stene. Blagi novembar prelazio je oblacima preko neba, kao domaćica koja po stoti put briše politirani sto.

„Da li je istina, generale, da ti sada želiš da budeš novi car?“

„Ko to kaže?“

„Priča se u logoru.“

Diokle je odgovorio ravnodušno, nije čak ni glavu pomerio.

„Tako? Biće kako bogovi odrede.“

Nikad se nije znalo kad će se naljutiti. I bes mu je bio tih. Zbog toga se Glauk usudio da nastavi razgovor sa svojim gospodarom.

„Kažu da nije istina da je grom udario u cara Kara. Da ni njegov sin Numerijan nije umro prirodnom smrću...“

„Što se Kara tiče, one noći je prilično grmelo“, odgovorio je Diokle suvo.

Pred šatorom se pojavila senka, pa krupna figura generala Maksimijana. I on je bio Ilir, kao i Diokle.

„Vina?“

Maksimijan je samo odmahnuo da neće, na roba se nije obazirao, kao da nije čovek nego stvar.

„Mislim da bi sad većina bila uz tebe. Apera ne vole. Boje ga se. Veruju da bi mirnije živeli ako bi ti postao car. Ali niko tačno ne zna kako su umrli Kar i Numerijan. Diokle, da li si ti...“

„Nisam ih ja ubio!“ Diokle je mirno uzeo još jedan zalogaj sira i otpio dugi gutljaj vina. „Natoči mu, Glauče, kad bude video vino pred sobom, neće moći da odoli, a sa ustima punim vina ne može da postavlja suvišna pitanja.“

Maksimijan je primio pehar. Popio ga naskap, ali odmah nastavio:

„Koliko je dugo car Numerijan mrtav?“

„Smrdi najmanje tri dana.“

„A tek se danas saznalo. Slušaj, pa ti kao komandant lične garde...“

„Arije Aper nije udao svoju ćerku za Numerijana da bi mu se drugi mešali u posao. Samo je on ulazio kod cara. Legije to znaju. Pred šatorom stoje Aperovi pretorijanci, a ne moji domestici. Još i sad oni čuvaju stražu kraj odra.“

„Ali zašto bi Aper ubio svog mladog, nesigurnog i boleznog zeta, kad je inače svu vlast već držao u rukama?“

Diokle je neko vreme nemo žvakao sir. Zatim je ustao, mahnuo Maksimijanu i zajedno s njim izašao iz šatora; sišao je niz stene i seo pred jednu špilju, koja se odozgo nije mogla primetiti. Mogao je rukama da dohvati more i pokvasi čelo. Tek je ovde, kao da je reč o nečem svakodnevnom, mirno naložio Maksimijanu da kaže svim generalima: Diokle će prihvatiti ako mu jednoglasno ponudite! Dobro je poznao nekoliko careva ilirskog porekla pod kojima je služio. Klaudija je smatrao pametnijim od sebe, Aurelijana boljim vojnikom, Proba boljim domaćinom imperije. Pa ipak, nijedan od njih nije dugo vladao. Poslednjih decenija rimskim carevima nije bilo suđeno da dugo žive.

„Kaži Glauku, moj Maksimijane, da mi donese još sira.“

Crnokosi mladić mu je doneo zlatni tanjir i stavio ga na kamen. Jedan morski pauk brzo je pobjegao pred senkom njegove vitke ruke.

„Ako želiš purpur za pokrov, generale, neka ti bude slavno!“

„Staješ pred šator. Kao da sam unutra. Nikog ne puštaj.“

„Razumem.“

„Ako me Aper bude tražio, možda će te ubiti. Ali ako sve prođe kako ja želim, Glauče, oslobodiću te.“

„Ne želim da odem od tebe, generale.“

„Biće mi potrebni i slobodni, odani prijatelji. Idi.“

Nastavio je da žvaće sir i da gleda igru talasa. Kao sedamnaestogodišnjak, pod carem Galijenom krenuo je u vojsku sa preporukom jednog rimskog senatora. Brzo je napredovao. Sad je imao četrdeset godina i već je osmi put doživeo da vidi kako car umire u njegovoj blizini i prisustvovao biranju novog imperatora. Prvi put to je takođe

bilo u jednom vojnom logoru, ali ne kao sada, daleko od Rima, u Maloj Aziji, nego u srcu Italije. Svi su tada slutili da će se nešto dogoditi. Znaci su se množili. Na nebu se javila zvezda repatica. Carstvo je bilo u opasnosti. Narodi su se bunili, odbijali da plate porez, daju žito, robove, nisu više poštovali vojsku, govorilo se čak da srebrnjak sa svetlim carevim likom gubi na vrednosti, ni vino više nisu hteli da prodaju za njega. Blizu grada Rima krava je otelila tele sa dve glave. Diokle je posmatrao crvena lica generala i pukovnika, među kojima su Iliri bili najbučniji. On je bio tek centurion – kapetan. Pukovnik konjice Aurelijan, rodnom iz Singidunuma, malog mesta na važnoj raskrsnici puteva daleko na istoku, kod samog ušća reke Save u Dunav, rekao je da vojska više neće trpeti da se zbog jednog slabića, kao što je Galijen, Imperija raspada i za novog cara predložio je Klaudija, koji je toga časa sa svojim legijama bio kod Pavije. Niko nije govorio u prilog Galijenu. Samo je neko pitao: „A ko će?“

Za trenutak je nastala tišina. Diokle se uplašio. Šta bi radio ako bi Aurelijan pogledao u njega, najmlađeg, i rekao: „Kapetane, idi, ubij cara!“ Ali, usred tišine, ustao je prefekt pretorijanaca i bez reči napustio veliki šator. Već decenijama komandanti pretorijanaca ne samo da su čuvali živote careva, nego su često i vladali u njihovo ime, pa čak i umesto njih. Uzalud je postavljena i druga garda domestika, čiji je komandant nosio titulu kneza carevih domestika – pretorijanci su ostali vojska u vojsci, ne samo stražari, nego najčešće i dželati, pa i naslednici careva. Imperija je imala mnogobrojne armije, ali svi su se generali međusobno dobro poznavali, živeli su slične živote.

Putovali su više i od samih trgovaca, poznavali ceo svet. Istih interesa, lako su se sporazumevali. Bilo je dovoljno da jedan energičan oficir kao Aurelijan dojaše na čelu nekoliko desetina konjanika i da za pola sata ubedi trideset drugova, samo ako je situacija sazrela. Diokle je bio uveren da je postojao dogovor između Klaudija i Aurelijana.

Kao nekada Klaudije u Paviji, sada je on sedeo i čekao. Maksimijan je morao da umesto njega ispita raspoloženje najuticajnijih oficira. Špilja je imala još jedan izlaz. Bio je oprezan, prezirao je glupane koji se upuštaju u suvišni rizik. Talasi su nailazili u pravilnim razmacima, pokrivali stene, povlačili se. Ovde je more odmah bilo duboko. Video je alge, crne mrlje morskih ježeva, ponekad bi riba pljasnula na površini vode. Čekao je. Strpljivo. Znao je da je čas presudan. Stavio je u usta poslednji zalogaj sira i savladao iskušenje da zlatni tanjir baci u more. Takvi teatralni gestovi imali su smisla samo u prisustvu ljudi, koji bi kasnije mogli da ih prepričavaju.

Posle ubistva Galijena neki se Aureol proglasio za protivcara. Alemani su prodirali u Italiju, a Goti već stajali spremni na granicama. Klaudije je ipak brzo pobedio sve neprijatelje. Diokle je znao šta ga čeka ako ga proglase za cara. Poslušne legije povlačile su se posle neuspelog pohoda na Persiju. U Rimu je sedeo Numerijanov brat Karin sa službenom titulom cezara – prestolonaslednika. Čuo je kako gore odzvanjaju teški koraci i Maksimijanov glas: „Oficiri su na okupu, moj Diokle. Zovu te!“

Prijatelj je stigao pre Apera. To je verovatno značilo odluku. Diokle je bacio još jedan pogled na more. Na pučini su talasi nosili bele kape od pene. Vetar je bio sve jači.

„Gde je Aper?“

„Čeka te sa ostalima.“

Glauk ih je presreo pitanjem:

„Šta da ti spremim za večeru?“

„Biće ti naređeno na vreme.“

Diokle i Maksimijan su prolazili kroz šumicu. Veče se polako spuštalo. Prijatno je mirisalo na četinare, na crvenu zemlju.

„Možemo još da se predomislimo i da sami predložimo Apera, Diokle...“

Da, pomislio je Diokle, i da zamolim da me postave za namesnika neke provincije, da ne posegnem za najvišim. Ali nije se pokolebao, nije odgovorio prijatelju. Izbegavati rizik imalo je smisla samo ako si u određenom, sudbonosnom času ipak bio spreman da rizikuješ sve. Legije su postrojene oko okruglog brežuljka na kojem stoji dvadesetak visokih oficira. Diokle i Maksimijan prišli su im poslednji. Pomponije, najstariji, vršnjak pokojnog cara Kara, počeo je govor:

„Kao što svi već znate, carsko veličanstvo Numerijan, veliki rimski govornik, pesnik, vladar, vojskovođa i otac naš, sin našeg bivšeg vrlog cara Kara, takođe je iznenada izvoleo da se preseli među bogove...“

„Pređi na stvar!“, dobio je mladi, debeli pukovnik Galerije koji je uvek delovao pomalo pijano. Ruka mu je kao slučajno ležala na balčaku mača.

Arije Aper sa zlatnim šlemom prefekta garde, u lakom pozlaćenom oklopu, sa zelenom svilenom maramom, kicoški vezanom oko vrata – valjda da ga oklop ne bi našuľljao – najstariji po činu, stajao je mirno, kao što dolikuje rimskom vojniku na smotri. Ipak, bio je prilično bled.

„U Rimu je cezar Karin.“

„Cara će izabrati vojska. Vojska, to smo mi.“

Oko brežuljka postrojene su legije. Zlatni orlovi na vrhovima kopalja presijavali su se pred licem crvenog sunca na zalasku. Vojnici su videli svoje zapovednike, znali su o čemu je reč, posmatrali šta se događa, ali nisu razabirali reči. Pomponije je nastavio:

„Koga hoćete za cara, rimski generali? Tu je prefekt pretorijanaca, veliki vojskovođa i državnik. Otkad je car Kar mrtav, on vodi vojsku i Carstvo...“

„Baš zato sve ide naopako!“, viknu Galerije.

Ostali su oprezniji. Ne istrčavaju se. Niko ne želi da se zameri budućem vladaru, a ne znaju ko će to biti. Koga bi sada legije poslušale ako se generali ne bi složili i ako bi izdali protivrečna naređenja? Najzad je progovorio i Maksimijan:

„Diokle je bolji!“

„Mlad je.“

„Bio je već namesnik Mezije“, viče Galerije. „Bio je i konzul. General je postao pod Aurelijanom, komandant domestika pod Probom. Ko je imao bolje učitelje? Ima nas boljih na vinu, pa čak i na megdanu, ja, na primer, ali od njegove glave nema pametnije...“

„Od tvoje glave lako je imati pametniju“, dobaci mu Aper. Onda se Galerije razdera iz sveg glasa:

„Hoćemo Diokla!“

To je razumela i vojska. Nešto se pokrenulo u redovima legija. Primicale su se brežuljku. Paradni stroj je popustio. Prvo se nije razabiralo šta viču. Zatim se razgovetno čulo: „Di-o-kles! Di-o-kles!“ Diokle je oficirima dao znak da želi nešto da kaže:

„Bio sam blag general. Upozoravam vas, carevi ne mogu biti blagi. Za rimskog cara život je postao isuviše kratak i opasan da bi mogao dozvoliti sebi da bude prijazan s ljudima. U vašem je interesu, savetujem vam, birajte drugog!“

„Hoćemo tebe!“, kaže Galerije čvrsto.

„Diokla!“, viče Maksimijan.

„Diokla!“, potvrđuje Licinije.

„Dobro, kako hoćete“, mrmlja Pomponije.

„Većina je za Diokla!“, utvrđuje Konstancije, koga su zbog njegovog nežnog tena nazivali *Chlorus* – Bledi.

Žagor legija bio je sve glasniji. Generali su redom davali svoje glasove za Diokla, pitali su se da li je neko na vreme pripremio vojnike za njega. Poslednji je bio Aper. Dobro se držao, prišao je pobedniku sasvim blizu i rekao:

„Neka ti bude srećno i slavno i za dobro Imperije!“

Ali Diokle se pretvarao kao da ne obraća pažnju na njega. Isukao je mač i podigao ga u pravcu sunca, koje se već potpuno priklonilo zapadu. Stajao je tako da su ga vojnici svih legija dobro mogli videti, stajao na vrhu brežuljka s nekoliko vitkih, ozbiljnih „čempresa“, sa grupom oficira u sjajnim oklopima. Viknuo je iz sveg glasa da bi ga čula cela armija:

„Zaklinjem se, tako mi Jupitera, tako mi nepobedivog Sunca i svih rimskih bogova, ovaj mač je čist, ova ruka neumrljana krvlju svetog cara Numerijana. Ubio ga je Aper!“

I brzim pokretom, iz gesta zakletve, šibajući kratkim širokim mačem, zamahnuo je i zario oštricu Ariju Aperu u vrat obavijen zelenom svilenom maramom. Krv je šiknula. Aper nije mogao čak ni da padne jer je Diokle još grčevito držao balčak mača koji mu se spređa, kroz vrat naniže,

duboko zario u grudni koš. Diokle je stajao tako jedan trenutak, zatim je levom rukom uhvatio pozlaćeni oklop mrtvog suparnika i sa dosta muke izvukao oružje iz njegovog tela. Krvavi mač ponovo je podigao prema suncu, čiji je rub upravo dodirnuo pučinu, dok je mrtvi komandant garde pao pred njegove noge. Poprskan krvlju Diokle je stajao na vrhu brežuljka, generali, čak i Maksimijan i Galerije, ustuknuli su za korak. Legije su počele da kliču. Rimski vojnici su oduvek voleli takve prizore, voleli su krv, a sad je verovatno svaki od njih pomislio: to ću moći da prepričavam dok sam živ! To nije nekakvo mirno biranje novog vođe, to je gospodar, nov čovek za onaj pospani, ponosni, daleki, veliki Rim.

Sa krvavim mačem u desnici Diokle se obratio generalima:

„Više se pogana ljudska ruka neće dizati na besmrtne bogove Rima. Pozdravite!“

Podsećao je na velikog gladijatora, spremnog da se bori protiv desetine lavova i tigrova, dok se zveri podvijenih repova šunjaju oko njega. Maksimijan je dao primer, isukao mač i spustio vrh Dioklu pred noge. Klekao je:

„Neka ti bude sa slavom!“

I svi ostali su klekli. To nije bio običaj. Mačevi prvih vojnika carstva spuštali su se pred Dioklom u prašinu. Legije su klicale:

„Živeo car!“

Promrmljao je:

„Najzad sam ubio pravog vepra...“

Bacio je svoj krvavi mač pred njihove i ne osvrnuvši se, odmerenim korakom, pošao ka svom šatoru.

Diokle – od toga dana *Gaius Aurelius Valerius Diocletianus Iovius* – izabran je za imperatora 17. novembra 284. godine nove ere, na jednom polju blizu Nikomidije, u današnjoj Turskoj.

Neke druge istorijske ličnosti koje se pominju na ovim stranicama:

Galijen – *Publius Licinius Egnatius Gallienus* – rođen 218, vladao od 260. do 268. godine nove ere.

Klaudije – *Marcus Aurelius Claudius Gothicus* – rođen 214, poreklom Ilir, vladao je od 268. do 270. godine nove ere.

Aurelijan – *Lucius Domitius Aurelianus* – rođen 214. u Singidunumu, današnjem Beogradu, vladao od 270. do 275. godine nove ere.

Prob – *Marcus Aurelius Probus* – rođen u Sirmijumu, današnjoj Sremskoj Mitrovici, vladao od 276. do 282. godine nove ere.

Maksimijan – kasnije *Marcus Aurelius Valerius Maximianus Herculius* – rođen 245. godine nove ere u Sirmijumu.

Galerije – kasnije *Gaius Galerius Valerius Maximianus Augustus* – rođen oko 250. godine nove ere u okolini Serdike, današnje Sofije.

Konstancije – kasnije *Flavius Valerius Constantinus Chlorus* – rođen 31. marta 250. godine nove ere u Naisusu, današnjem Nišu.

Vepra je, doduše, pomenuo samo pred višim oficirima, ali je znao da će se ta njegova izreka prepričavati u

vojnem logoru. Šaputalo se o nekom proročanstvu. Vojnički život je pun neizvesnosti. Svaki se vojnik nada da će se jednom, sa otpremninom, povući u miran život, zato voli bajke koje pružaju nadu. Sad se svima učinilo da su nadomak tajanstvene večnosti, videli su kako je zablistao kratki mač, videli su leš u požuteloj travi na brežuljku – jesen je bila suva, trava izgorela, mrtvija od Apera, uprkos njegovoj užasnoj rani. Imali su osećaj da su prisustvovali jednoj od onih retkih i smrtnim ljudima nedokučivih odluka bogova, kada se njihova volja objavljuje sudbinski, munjevito i strašno. Aper na latinskom znači vepar. Kao mladi podoficir – pričalo se – Diokle se u Belgiji hranio u jednoj krčmi čija je vlasnica pripadala tajanstvenom redu druida. On nije mnogo pio. Pre bi ga zaboleo stomak nego što bi ga omamilo piće. Mislili su da je škrt.

„Kakav si ti rimski vojnik!“, govorila je krčmarica. „Jedanput se živi! Ne štedi! Momčić kao ti trebalo bi ceo svet da stavi na rame i da ga kao kamen odbaci od sebe...“

Galija je tada bila u bedi. Namesnik Ingenije, tadašnji vrhovni komandant vodnika Diokla, bančio je sa svojim generalima Postumom, Lolijanom i Viktorinom – sa kojima će se odmetnuti od cara Galijena – usred zemlje koja je gladovala. Mnogi su zemljoradnici prestali da seju i žanju, odali se prošnji i krađi. Diokle je malu platu pretvarao u zlatnike koje je ređao u svoj opasač. Posmatrao je vrzino kolo: nemaš šta da radiš, zato nemaš ni šta da jedeš, pa zato nemaš snage da radiš. Ne seješ jer nemaš para za seme, za nadničare, za robove, zato dogodine nećeš imati ni toliko. Znao je da se kolo može zavrteti i u suprotnom pravcu: para se lepi na paru, blago privlači blago, zlatne se ptice najbrže množe.

Da se ne bi svađao sa debelom, ružnom krčmaricom, koja je uvek delovala nekako prljavo – Diokle je i sa ženama spavao ređe nego mnogi njegovi drugovi, ne samo zbog škrtosti nego i zato što nije podnosio svačiji miris – rekao je samo da bi je se oslobodio:

„Neću biti škrt kad postanem car..“

Krčmarica je ustuknula jedan korak, pa još jedan, strgla maramu sa prosede glave, munjevitom brzinom rasplela masne, debele vitice, zabacila ih na leđa, raširila ručerde i, kao da se strahovito uplašila od mladog, mršavog vojnika, kriknula:

„Nemoj da se šališ, stranče! Bićeš car! Ti ćeš biti car! Samo treba da ubiješ vepra!“

Među rimskim vojnicima su anegdote, legende, lične ispovesti pojedinih oficira brzo kružile od usta do usta, od logorske vatre do logorske vatre. Diokle je to znao. Stigao je umoran pred svoj šator.

„Zdravo, oslobođeniče Glauče. Pomozi mi da se umijem, da operem sa sebe krv vepra. Samo da znaš, zamorno je ubijati, boli me desna ruka..“

Posle je naložio Glauku da svakom kaže da novi car želi da bude oslovljavan samo sa *dominus* – gospodaru, da ne voli titule. To je bilo skromno – a istovremeno veoma gordo. Nije želeo da ga zovu imenima božanstava, a „gospodar“ je, pogotovo ovde na Istoku, zvučalo izuzetno apsolutistički. Mirno je počeo da izdaje naređenja. Kako da se sahrani Numerijan, nesrećni mladić, koga je i voleo i pomalo prezirao. Kako da se spali Aper. Da se brzo naslika njegov portret, lik novog cara, i pošalje u sve provincije carstva. Koja četa gde da čuva stražu. Redom

je primao komandante i govorio da oni, naravno, i dalje ostaju intimni drugovi, ali samo u četiri oka. Pred javnošću ponašaće se kao car i njegov general. Funkciju imperatora svi zajedno moraju da podignu na najviši pijedestal. Novi gospodar sveta zahtevao je obožavanje, ali svakom gordom generalu zavio je gorku pilulu u slatku oblandu, svaki od njih mislio je: što će veći biti taj novi car, koji je sada uzeo i novo ime Dioklecijan, to ću veći biti i ja s njim jer ostajemo bliski i kad smo nasamo, on me sluša. Posle razgovora sa svim zapovednicima krenuo je u obilazak bataljona, probao jela, brinuo se da svi vojnici dobiju vino, delio skromne poklone i obećavao velike. Potvrdio je sve dotadašnje činove. Počeo je da razmišlja o ratu koji će prvo morati da povede protiv Karina, protiv zapadnih rimskih legija. Već je svanulo kad je pozvao pisare. Diktirao je pismo Senatu, da je Carstvo preuzeo na zahtev vojske. Njegov stil nije bio retorski briljantan, ali gramatički je bio tačan i odsečan. Carskim pisarima je na kraju rekao:

„Od danas u ime cara neće biti napisano nijedno pismo dok ga ja lično ne odobrim i potpišem. Stil mi možete popravljati, volju nikada. Ko to bude shvatio, neće ostati prost pisar, ko ne shvati, biće prodat kao rob. Noći su duge, koristite ih za razmišljanje. Moj otac je bio pisar, poznajem vaš stalež. Možete ići.“

Naredio je da se njegov jednostavni, vojnički krevet prenese u carski šator, a izbaci raskošni ležaj sa baldahinom. Najzad je stigao da primi i Maksimijana:

„Sad veličanstvo spava, moj Maksimijane, ali ja sam budan. Sedi, molim te. Postigli smo što smo hteli!“

„Ko će biti prefekt pretorijanaca, a ko domestika?“, upita Maksimijan.

Ta su mesta ostala upražnjena. Dioklecijan je ćutao. Kako da kaže najboljem prijatelju da će neke počasti sada morati da ponudi upravo onima koji mu nisu toliko odani.

„Imaj strpljenja. Ti nećeš biti prefekt pretorijanaca. Bićeš, što jesi, moj brat i car. Ja Jupiter, ti moj Herkul!“

Sada je prvi put izložio svoju odavno smišljenu koncepciju vlasti. U Imperiji više nije bilo stabilnosti. Car Valerijan vladao je samo sedam godina, Galijen osam – ubili su ih, Klaudije je umro prirodnom smrću u drugoj godini svoje vladavine. Aurelijana su njegovi vojnici ubili posle pet godina, starog cara Tacita već posle nekoliko meseci, Proba u šestoj godini carevanja, u njegovom vinogradu u rodnom mestu. Kar je poginuo posle godinu dana, Numerijan nije vladao čak ni toliko.

„Mene je Aper mogao ubiti još danas posle podne. Zakašnio je. Sad nam više niko ništa ne može, ali budi strpljiv.“

U svemu se već ponašao kao vladar, naredio je da se donese trpeza i da im jedan rob svojim lepim baritonom čita Marka Aurelija, jedinog filozofa koji je ikada sedeo na rimskom prestolu:

„Približava se vreme kada ćeš zaboraviti sve i približava se vreme kada će tebe zaboraviti svi... Misli na to da ćeš uskoro biti niko, da ćeš uskoro biti nigde...“